

*ACTES DE LES JORNADES D'ESTUDI SOBRE ELS COSTUMS
DE LA BATLLIA DE MIRAVET (1319/1320 - 1999/2000)*¹

Els dies 16, 17 i 18 de juny de l'any 2000 es van celebrar a Gandesa unes jornades d'estudi sobre els Costums de la batllia de Miravet.² El congrés va tenir com a primer fruit en lletra impresa una edició dels esmentats Costums, encapçalada per un estudi introductori a cura del professor Josep Serrano. Certament, es va tractar d'una primera aportació molt destacada, que ha trobat continuïtat amb la publicació de les actes de les jornades, que tot seguit comentem.

L'estructura de les actes ens permet resseguir, amb fidelitat gairebé crònica, el desenvolupament de les jornades i les aportacions científiques que s'hi van presentar. En aquest sentit, el volum recull les memòries preparatòries, el programa d'actes i els diversos discursos d'inauguració i de clausura i, òbviament, el que va ser el nucli científic de la reunió: conferències introductòries, ponències i comunicacions. De fet, les jornades van seguir el model —ja experimentat amb molt bons resultats— del congrés dedicat als Costums d'Orta l'any 1996. En ambdues ocasions la direcció va ser a càrrec dels doctors Tomàs de Montagut, catedràtic de la Universitat Pompeu Fabra, i Josep Serrano, professor de la Universitat Internacional de Catalunya, i va comptar, pràcticament, amb els mateixos participants.

En una «cultura de les efemèrides» com la nostra, la commemoració del 680 aniversari de la concessió d'uns costums locals a la batllia hospitalera —anteriorment templera— de Miravet (1319-1320) va ser una bona excusa per permetre que un conjunt d'investigadors reflexionés a l'entorn d'un text local d'una llarga pervivència a les terres de l'Ebre. Al mateix temps, es va aconseguir que els actuals pobladors de les comarques on va regir aquest dret prenguessin consciència del seu passat històric i jurídic. Ara, amb la publicació s'assoleix la conservació al llarg del temps dels resultats als quals es va arribar.

L'activitat científica de les jornades es va encetar amb una conferència introductòria a càrrec del doctor Sans Travé amb el títol «La batllia de Miravet entre els templers i els hospitalers». En el text de la conferència es rememora la participació dels templers en la conquesta de la Catalunya Nova, la seva presència tan destacada a les terres de l'Ebre fins a l'extinció de l'orde pel papa Climent V el 1312, així com el traspass dels seus dominis a l'orde dels hospitalers. Parti-

1. Tomàs de MONTAGUT i Josep SERRANO (coordinadors de l'edició), Gandesa, Consell Comarcal de la Terra Alta i Diputació de Tarragona, 2002, 399 p.

2. Vegeu-ne la crònica a les pàgines de la *Revista de Dret Històric Català*, vol. 1 (2001), p. 284-286.

cularment interessant és l'anàlisi interpretativa i de reconstrucció dels fets i dels motius de la seva intervenció en aquesta conquesta, tot partint de les conseqüències de l'insòlit testament d'Alfons I d'Aragó, pel qual es lliurava el regne als ordes militars. També cal destacar el plantejament de l'estructuració dominical del territori de l'Ebre en mans de l'orde amb el centre de Miravet, on es concentraven l'arxiu, els diners i el poder de decisió de la batllia.

La conferència inaugural va ser pronunciada pel professor Font Rius i es va centrar en l'estudi del règim jurídic inicial de la Terra Alta. En aquest treball, ara imprès, el pioner i especialista màxim en l'estudi del règim municipal català ofereix una sintètica i rica panoràmica contextualitzadora del dret vigent en aquestes terres meridionals després de la conquesta cristiana. En el text es remarquen com a trets distintius preponderants el predomini de les cartes de població del tipus d'establiments col·lectius agraris, la presència de relacions dominicals sobre les quals s'afegiren uns drets jurisdiccionals i les banalitats, l'existència dels mals usos, la vigència d'usos locals com les mesures de capacitat i el paper del dret de Lleida a causa de la procedència de molts dels nous pobladors.

El bloc de ponències de les jornades s'encapçala amb un estudi de la doctora Barrero al voltant d'«El proceso de formación de las Costums de Miravet». La hipòtesi de la qual parteix l'autora i que es defensa en el seu estudi es podria resumir tot dient que els Costums de Miravet són el que diuen expressament no ser, és a dir, els Costums de Lleida. Per arribar a aquesta conclusió l'autora procedeix amb una acurada metodologia de crítica textual, d'anàlisi de concordances entre diferents textos locals, entre els quals destaquen els de Lleida, i l'exposició de les circumstàncies de la concessió que acaben d'explicar el procés que avui en diríem polític.

La ponència del professor Tomàs de Montagut enunciada amb el títol «El dret comú i els Costums de la batllia de Miravet» s'emmarca en l'actual corrent historiogràfic, d'origen italià, de revaloració del dret comú com un element integrador de primer ordre dins de l'ordenament jurídic medieval. Així, s'assenyalen com a trets tributaris del dret comú, a més del mateix reconeixement com a font informadora secundària, la noció de jurisdicció, l'enquadrament de costums populars en un nou ordre jurídic, la intervenció de juristes lletrats i la mateixa concepció de les universitats o col·lectivitats de base territorial.

El professor Josep Serrano, que, a la seva tesi doctoral recentment publicada, ha encarat l'estudi del dret a les comarques de l'Ebre, exposa en la seva ponència titulada «Senyoria i municipi a la batllia de Miravet (s. XII-XIV)» l'estructura feudal de la batllia i de les comunitats cristiana i musulmana que hi habitaven.

La ponència de la professora Martí sobre el dret de família i el règim successori en els Costums de Miravet enceta un segon bloc d'estudis, centrats en as-

pectes materials particulars del text normatiu. Un dels aspectes metodològics, amb conseqüències substancials, que destaca l'autora és la necessitat d'estudiar simultàniament les versions llatina i catalana dels Costums, atès que els matisos jurídics que l'una i l'altra presenten no són secundaris, i és més acurat i precís el text llatí.

Si la doctora Martí analitza el règim successori, la condició jurídica de la dona, la minoria d'edat i el règim patrimonial, la ponència del professor Pedro del Pozo, que la segueix, se centra en l'estudi de la realització del crèdit en el mateix text, i remarca la influència en aquest punt del text dels Costums de Tortosa.

El professor Ferro estudia en la seva ponència els aspectes processals que apareixen en els Costums i els emmarca en la recepció del procés romanocanònic. També afronta el tema destacat de les relacions entre el dret comú i els Costums. La doctora Tatjer, especialista en el tema fonamental de la justícia a la Corona d'Aragó, exposa en la seva ponència el ric contingut normatiu criminal present en els Costums de Miravet.

Els Costums també contenen una normativa i unes referències a aspectes metrològics que ens il·luminen sobre els costums locals quotidians. Aquest aspecte és estudiat en la ponència del senyor Subirats Mulet titulada «La regulació del comerç i l'activitat mercantil en el Dret de Miravet». En aquesta ponència destaca la fructífera confrontació entre els documents normatius i els documents d'aplicació del dret recollits en un apèndix. També en destaca la comparació de la metrologia present en els territoris veïns i la construcció d'un sistema de famílies de mesures que tenen com a conseqüència destacar la influència del sistema vigent a Tortosa.

La conferència de clausura va ser a càrrec del professor Peláez, que va disertar sobre «Ferran Valls i Taberner, editor de las Costums de Miravet y de otros textos de derecho comarcal y municipal catalán». Es tracta d'una exposició de caire biogràfic i historiogràfic sobre la figura de l'historiador català que va editar els Costums de Miravet i va estudiar altres textos locals com els de Girona, Perpinyà, Lleida o les valls dels Pirineus.

La darrera part del llibre aplega les comunicacions i els discursos de cloenda de les jornades. Entre les comunicacions destaquen la de mossèn Josep Alanyà, titulada «El molí d'Algars: un plet entre l'infançó Jerónimo de Heredia i la municipalitat de Batea (s. XVII)», i la del senyor Mas i Solench, amb el títol «Evocació de Ferran Valls i Taberner i les seves aportacions històriques». En la primera, es ressegueix exhaustivament un interessant conflicte feudal entre els titulars d'un molí de destret i els habitants subjectes a la banalitat. Es tracta d'un procés en el qual apareix l'aplicació pràctica i la vigència dels Costums de Miravet

RECENSIONS

i es documenta l'existència d'un exemplar manuscrit dels Costums que, avui perdut, es conservava a la Casa del Consell i cort del batlle de Batea (1602). En la segona, des d'un plantejament d'investigació historiogràfica que avui té molt de predicament, es dibuixa una excel·lent semblança biogràfica de Valls i Taberner i es repassen els principals temes que va investigar.

Albert Estrada-Rius
Universitat Pompeu Fabra